

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Ruská federace a Sputnik V: Veřejná diplomacie
anebo nástroj hybridní války?**

Jan Kalina

Plzeň 2022

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Bakalářská práce

**Ruská federace a Sputnik V: Veřejná diplomacie
anebo nástroj hybridní války?**

Jan Kalina

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Přemysl Rosůlek, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2022

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, červenec 2022

.....

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych chtěl poděkovat panu Doc. PhDr. Přemyslu Rosůlkovi, Ph.D. za odborné vedení této bakalářské práce, za jeho cenné rady a věnovaný čas.

Obsah

Úvod	1
1 Veřejná diplomacie	3
1.1 Soft power	5
2 Hybridní válka	6
2.1 Propaganda	11
2.2 Fake news	14
3 Metodologie	18
4 Empirická část	19
4.1 Srpen	19
4.2 Září	19
4.3 Říjen	20
4.4 Listopad	20
4.5 Prosinec	21
4.6 Leden	22
4.7 Únor	23
4.8 Březen	24
4.9 Duben	26
4.10 Květen	27
4.11 Shrnutí výzkumu	28
Závěr	30
Seznam použité literatury a pramenů	32
Resumé	36
Přílohy	37

Úvod

Když v roce 2020 vypukla celosvětová pandemie covid-19, každodenní fungování se ze dne na den změnilo. Začala být přijímána krizová opatření, nošení roušek se stalo povinností, docházelo k rušení hromadných a společenských akcí, prezenční výuka byla přesunuta do *online* prostoru a mnoho podniků muselo na omezenou dobu přerušit provoz. I přes veliký zásah do společnosti se potlačení prvotní covidové vlny setkalo s nebyvalou solidaritou. Politická elita i občanská společnost se sjednotily a snažily se společně zvládnout pandemickou krizi. Lidé šili roušky, které následně distribuovali zdravotníkům, seniorům, vojákům nebo i policistům. Dobrovolníci prováděli nákupy potravin za rizikové skupiny, aby zmenšili jejich případné riziko nákazy v supermarketu, jiní nosili policistům, hasičům a zdravotníkům jídlo a teplé nápoje, aby zvládli své náročné směny. Zdravotní personál podával heroické výkony a snažil se zachránit každého, který zrovna bojoval s novou neznámou nemocí. Velká část společnosti se snažila maximálně dodržovat opatření a zároveň pomáhat ostatním. Nicméně po krátké době přišlo vystřízlivění z prvotní vlny solidarity a euforie ze zvládnutého jara. Počty nakažených neklesaly a opatření, která na jaře lidé dodržovali, se setkávala s nepochopením a často až s bojkotem. Stále však existovala naděje na brzké ukončení pandemie v podobě vakcíny.

První vakcína přišla v polovině roku 2020 z Ruské federace. Dostala název Sputnik V a přinášela příslib ukončení pandemie jednou pro vždy. Vakcína s sebou kromě nadějí přinášela i četné kontroverze a kritiku. Bývá zpochybňována její bezpečnost nebo kritizován její exportní charakter. Zároveň obviněna z využívání vakcíny jako nástroje hybridní války, kterou má, podle některých odborníků, Ruská federace využívat k destabilizaci Západu, k oslabení soudržnosti EU a protlačení svých zájmů.

Cílem této práce je zkoumat zda-li Ruská federace využívala svoji vakcínu Sputnik V na Českém a Slovenském prostoru jako nástroj veřejné diplomacie či

nástroj hybridní války dle představených definicí. Ke splnění cíle práce jsem si vybral články z oficiálního zpravodajského zdroje Ruské federace, serveru Sputnik news, který je společný jak pro Českou, tak i Slovenskou republiku.

Práce je členěna do kapitol a podkapitol pro vyšší přehlednost. V teoretické části představím termín veřejné diplomacie a hybridní války a definice vybraných odborníků. Dále vysvětlím koncept související s veřejnou diplomacií jako soft power a koncepty související s hybridní válkou jako propaganda a fake news. Z jednotlivých definic odborníků bych následně vybral nejvhodnější pro potřeby této práce.

Praktická část je zaměřena na vybrané internetové články oficiální ruské webové stránky Sputnik news pro Českou a Slovenskou republiku v období od 11. srpna 2020, kdy byla ruská vakcína oficiálně uvedena na trh, až do 31. května 2021, kdy na Slovensku probíhala možnost nechat se ruskou vakcínou očkovat a Česká republika zpřístupnila očkování pro většinu věkových skupin (ČESKO OČKUJE 2021). Server Sputnik news cílí jak na české, tak i slovenské čtenáře což dokládá návštěvnost podle portálu Similiarweb¹. Server Sputnik news má mít 49,76 % čtenářů ze Slovenska a 42,27 % z České republiky (Similiarweb 2022). I přesto, že internetové sdružení CZ.NIC Sputnik news odblokovalo, (ČT24 2022) bylo jeho zobrazení stále obtížné, jelikož internetoví poskytovatelé považují doménu za nebezpečnou a přístup k ní odepírají. I přes jejich blokaci bylo možné se na stránky dostat se softwarem maskujícím pohyb na internetu. Proto jsem pro přístup k článkům využíval prohlížeč Brave, který kromě anonymního okna umí i režim soukromého okna přes prohlížeč Tor.

¹ Na základě dat z dubna 2022

1 Veřejná diplomacie

Definice termínu veřejné diplomacie je hned několik a pro pozdější potřeby své práce bych vybrané definice představil. Možné výklady, a to konkrétně čtyři, uvádí například Jana Peterková nebo Ústav mezinárodních vztahů. První definice hovoří o veřejné diplomacii jako o protikladu tajné diplomacie. Tato definice je spojena především se 14 body amerického prezidenta Woodrowa Wilsona ve kterých například odmítl tajné dohody (Peterková 2006: 85; Ústav mezinárodních vztahů 2011). Druhou definicí je veřejná diplomacie jako veřejné záležitosti. Cílem je informovat domácí veřejnost o diplomatických aktivitách vlády a dosáhnout větší informovanosti ze strany obyvatelstva (Ústav mezinárodních vztahů 2011). Primární zaměření je na vlastní obyvatelstvo a na podnícení jeho spoluúčasti na aktivitách směřujících do zahraničí. Pro tuto definici je klíčová důvěryhodnost prezentovaných informací a názorů (Peterková 2006: 86). Třetí definicí je veřejná diplomacie jako nástroj pro prosazování zahraničně politických cílů a informování zahraničního publika. Tato definice bývá často označována jako elegantnější název pro „*propagandu prováděnou diplomaty*“ (Peterková 2006: 86; Ústav mezinárodních vztahů 2011). Poslední definicí od Jany Peterkové a Ústavu mezinárodních vztahů je veřejná diplomacie jako proces komunikace se zahraničním publikem. Cílem je dosažení pozitivních představ o zemi, národních institucích a například kultuře v myslích zahraniční veřejnosti. Pozitivní představy hrají podstatnou roli i mimo politickou agendu například při zahraničních investicích či turismu. Veřejná diplomacie na základě této definice je založena na využití soft power. Použití moderního pojetí veřejné diplomacie je připisováno Edmundu Guillionovi, ten ji popsal jako: „*Veřejná diplomacie...se zabývá ovlivněním veřejných postojů k formování a výkonu zahraniční politiky. Zahrnuje dimenze mezinárodních vztahů za hranicemi tradiční diplomacie; vládní kultivaci veřejného mínění v jiných zemích; vzájemné působení soukromých skupin a zájmů z jedné země se skupinami z jiných zemí; zpravodajství o zahraničních vztazích a o jejich dopadech na politiku, komunikaci mezi těmi, jejichž prací je komunikace,*

jako například mezi diplomaty a zahraničními korespondenty; a procesy mezikulturní komunikace.“ (Peterková 2006: 86-87; Ústav mezinárodních vztahů 2011).

Moshe Ben-Elizer píše o veřejné diplomacii jako o diplomacii nové a neprofesionální. Tradiční (stará) diplomacie byla řízena pár profesionály zavřených v tiché místnosti. Smlouvy byly podepisovány bez vědomí veřejnosti, a to z diplomacie činilo soukromou záležitost. Tyto zvyklosti ovšem z veřejné diplomacie vymizely a jako v případě Jany Peterkové, je veřejná diplomacie pro Mosheho Ben-Elizera opakem k tradiční diplomacii. Zároveň dodává, že tajná diplomacie byla stěžejní pro bilaterální jednání, zatímco veřejná diplomacie přináší nové možnosti pro multilaterální úroveň jako například kongresy či summity (Ben-Eliezer 1979: 358-359).

Nancy Show hovoří o spojení veřejné diplomacie s mocí, především s tou měkkou – *soft power* (viz další kapitola). Veřejná diplomacie zároveň dle její definice klade důraz na lidskou interakci a v ideálním případě je její cílová skupina proaktivní spotřebitel. Zároveň ji popisuje jako jemnější propagandu a nástroj ve výbavě moderního diplomata (Show 2012).

Další možnou definicí je ta od plánovací skupiny pro integraci USIA: „*Veřejná diplomacie se snaží podporovat národní zájmy Spojených států prostřednictvím porozumění, informování a ovlivňování zahraničního publika.*“ Nicméně ovlivňování publika už nemusí být považováno pouze za nástroj veřejné diplomacie nebo *soft power*, ale za propagandu (Public Diplomacy Alumni Association 2008). I ta může být založena na pravdě, nicméně rozdíl v definici mezi propagandou a veřejnou diplomacií představím v kapitole propaganda.

Jak uvádí Nicolas J. Cull, důležitým aspektem veřejné diplomacie je *soft power*. Zároveň hovoří o veřejné diplomacii jako o prostředku k nasazení *soft power*, ale dodává, že se nejedná o totéž. Aktér podle Culla může mít veřejnou diplomacii a zároveň žádnou *soft power*, jako je tomu například u severní Korei,

nebo opačný případ, *soft power* a žádnou veřejnou diplomacii, jako je tomu u Irsku (Cull 2009: 15).

Pro potřeby této práce jsem se rozhodl použít definici veřejné diplomacie od Jany Peterkové, konkrétně její čtvrtou definici. Za veřejnou diplomacii tedy považuji aktivitu, s cílem dosažení pozitivních představ o zemi, národních institucích či kultuře. Proto, aby vakcína Sputnik V mohla být považována za nástroj veřejné diplomacie, musí být články pravdivé a zároveň objektivní.

1.1 Soft power

Moc je schopnost, díky které můžeme ovlivňovat chování ostatních pro dosažení námi požadovaných výsledků. Můžeme ji rozdělit do tří kategorií. Hrozbu nátlaku, metodu biče², pobídky a platby, metodu cukru³ a v neposlední řadě přitažlivost – *soft power* (The Soft Power 30 nedatováno; Nye 2008: 94). S termínem *soft power* – měkkou silou přišel Joseph Nye. Definuje ji jako schopnost ovlivnit ostatní díky přitažlivosti. Nicméně nejedná se pouze o vliv, ten může být spojen i s *hard power* – tvrdou silou v podobě hrozeb či plateb. *Soft power* je jedním ze zdrojů vlivu, ale jedná se o více než přesvědčování. Je to schopnost lákat a přitahovat. Oproti *hard power* závisí na kultuře (v místech atraktivních pro ostatní), politických hodnotách (které dodržuje na domácí i zahraniční scéně) a zahraniční politice (když je vnímána jako legitimní a má morální autoritu) dané země (Nye 2008: 94-96; Ústav mezinárodních vztahů 2013).

² Přeloženo z originálu *sticks*

³ Přeloženo z originálu *carrots*

2 Hybridní válka

Podle vojenského stratéga Carla von Clausewitze není válka nic jiného než pokračování politiky jinými způsoby. I přesto, že toto tvrzení může být stále platné, s příchodem *hybridní války* se způsoby rozšířily. Nicméně v souvislosti s *hybridní válkou* se nejčastěji hovoří o kybernetických útocích namířených na kritickou infrastrukturu státu či dezinformačních kampaních (Bilal 2021).

Hybridní válka má mnoho definicí, proto v následující části představím některé z nich. Podle Zdeňka Kříže, Zinaidy Shevchukové a Petera Števkova pojem *hybridní válka* představuje ozbrojený konflikt vedený vojenskými a nevojenskými prostředky s cílem donucení protivníka ke krokům, které by za normálních okolností neučinil. Ve své definici uvádějí, že alespoň jednou stranou je stát. Důležitou roli plní nevojenské prostředky v podobě propagandy, psychologických útoků, teroristických aktivit, ekonomických sankcí či embarg. Vojenské operace jsou vedeny proti celé společnosti, politickým strukturám, morálce obyvatelstva a ozbrojeným silám (Kříž – Schevchuk – Števkov 2015: 8).

S příchodem *hybridní války* se konflikty přestávají soustředit na smrtící sílu, ale začínají být vedeny novými, inovativními způsoby. V roce 2005 generálporučík James N. Matis a podplukovník Frank Hoffman psali o „*vzestupu hybridních válek*“, kde zdůraznili použití konvenčních a nekonvenčních bojových metod a strategií. Mezi nekonvenční metody patří psychologické a informační aktivity. Vhodná kombinace těchto bojových metod má protivníkovi způsobit optimální škody. (Bilal 2021; Wither 2016: 75).

Podle Bilala začíná být *hybridní válka* na vzestupu, jelikož její nekonvenční bojové nástroje jsou jednodušší k použití, levnější, a především méně riskantní než kinetické operace⁴. Je daleko jednodušší šířit dezinformace než na území nepřítele nasadit tanky a těžkou techniku nebo vyslat vzdušné síly do leteckého prostoru. Cena

⁴ Kinetické operace symbolizují násilný typ konfliktu a tvrdé použité síly ve formě bombardování, nasazení těžké techniky či zbraní (Noah 2002).

a riziko takovýchto operací by se pohybovala mnohonásobně výše, nicméně poškození je srovnatelné (Bilal 2021). Důležitým bodem je, že způsob vedení konfliktu se nese ve filozofii slavného středověkého стратега Sun Tzua, který ztvrdil, že: „*Nejvyšším uměním války je podmanit si nepřítel bez boje.*“ (Ibid 2021; The Economist 2022). Pro něj je tedy *hybridní válka* založena na nekonvenčních bojových nástrojích jako jsou dezinformace, které jsou daleko levnější. Zároveň podle jeho definice má *hybridní válka* charakter nejasnosti. Tedy že země, jež je cílem útoku, dokáže velice špatně či vůbec rozpoznat, že se stala cílem útoku a nedokáže jej připsat konkrétnímu státu, který za ním stojí (Bilal 2021).

Erik Reichborn-Kjennerud a Patrick Cullen hovoří o dvou typech aktérů, kteří volí hybridní typ konfliktu. Jsou to státní a nestátní aktéři. Nestátní aktéři vykazují velkou vojenskou vyspělost například nasazováním moderních zbraňových systémů, technologií a taktik, které byly tradičně chápány mimo dosah nestátních aktérů. Kombinace nově získaných konvenčních technik s těmi nekonvenčními bývá považována za definující charakteristiku nestátního aktéra *hybridní válka*. Druhou charakteristickou vlastností je rozšíření působnosti i na nevojenskou oblast, které při boji se státním aktérem přináší výhodu. Kromě terorismu se může jednat o informační válku, online propagandu či náborovou kampaň tak, jak to dělal Islámský stát (Reichborn-Kjennerud - Cullen 2016: 1-2). Státní aktéři dle jejich definice disponují vojenskými i nevojenskými prostředky, které jsou pro ně hlavní k dosažení svých cílů. Hlavní roli zaujímá použití síly či hrozba silou Reichborn-Kjennerud - Cullen 2016: 2).

Výhodou hybridní války je fakt, že dokáže znepřehlednit dynamiku konfliktu a dokáže podkopávat bezpečnost protivníka na dvou frontách současně. Na jedné frontě se soustředí na politickou, vojenskou, ekonomickou, sociální, informační a infrastrukturní rovinu a na druhé frontě je legitimita státu. Podle Norské agentury pro rozvojovou spolupráci se „*legitimita státu týká samotného základu, na němž jsou stát a*

společnost propojeny a jímž je ospravedlňována státní moc". Legitimita slouží jako základ autority státu a jedná se o jeho klíčovou vlastnost. Proto se aktér snaží zpochybnit či zničit pomyslnou společenskou smlouvu a tím narušit důvěru mezi státními institucemi a jejich voliči. Stát je bez lidí a jejich důvěry nefunkční. Právě od lidí čerpá legitimitu a i moc, což platí zejména pro demokracie. Dosažením sváru mezi státem a jeho lidem je prostředek k jeho oslabení či zneškodnění o což se aktér v hybridní válce snaží (Bilal 2021).

Současné trendy velmi nahrávají hybridní válce a to především díky oblíbě a počtu používání sociálních sítí, kdy hybridní aktéři mohou operovat velice jednoduše. Známe jsou v tomto ohledu ruské dezinformační kampaně, proti některým západním státům (Bilal 2021).

Frank Hoffman, popularizátor moderního konceptu hybridní války, napsal: „*Hybridní války zahrnují celou řadu různých způsobů vedení války, včetně konvenčních schopností, nepravidelných taktik a formací, teroristických činů včetně nerozlišujícího násilí a nátlaku a kriminálních výtržností*“. Měl na mysli především povstalecké skupiny jako Hizballáh nebo slabé státy jako Irán. Nicméně hovořil i o Rusku, silném státu, v souvislosti s jeho zkušeností proti povstalcům v Čečensku. Podle něj je hybridní válka prototypem asymetrické války, kde se bojující strana snaží vyhnout silné stránce silnějšího protivníka (The Economist 2022).

Ruští stratégové hovoří o *nelineární válce*. Tento termín zpopularizoval poradce Vladimira Putina, Vladislav Surkov a má znamenat konflikt proti všem. Dalším takovýmto mužem je šéf ruských ozbrojených sil Valerij Gerasimov, který v článku z roku 2013 napsal, že v 21. století se snižuje hranice mezi mírovým a válečným stavem. Války se už nevyhlašují a probíhají podle neznámé šablony (The Economist 2022).

Expert na Rusko Mark Gelloti hovoří o ruských metodách *hybridní války*. Podle něj Rusko kombinuje dva druhy *nelineární války*. Prvním je uvědomění, že kvůli

moderním technologiím a moderní společnosti bude s největší pravděpodobností střelecké válce předcházet politická destabilizace. A druhá metoda je snaha rozdělit, demoralizovat a odvést pozornost Západu, aby nemohl zastavit snahu o obnovení jeho bývalé sféry zájmu (The Economist 2022).

Podle Abdyraevy není v moderních definicích *hybridní války* jasné, zdali jsou nevojenské schopnosti používány jako předstupeň konfliktu nebo s úmyslem konfliktu se vyhnout (Abdyraeva 2020:13). *Hybridní válka* se podle její definice používá k popisu války, který zahrnuje pestrou škálu vojenských a nevojenských prostředků a tajných akcí. Kromě hackerských útoků jsou důležité i sociální sítě, které bývají využívány jako zbraň. Ty mohou během několika málo vteřin oslovit celosvětové publikum za minimální náklady (Abdyraeva 2020:13-14).

Původní definice dle Hoffmana kombinovala formy skutečného boje, postupem času se označení jako *hybridní válka* začalo používat k označení nesmrtících forem útoků a k podvratné činnosti. Evropské centrum excelence pro boj proti hybridním hrozbám v Helsinkách tyto akce charakterizuje: „*nejednoznačností, protože hybridní aktéři stírají obvyklé hranice mezinárodní politiky a operují na rozhraní mezi vnějším a vnitřním, legálním a nelegálním, a mírem a válkou*“. Elizabeth Braw z American Enterprise Institute považuje za hranici vojenskou akci. Co je pod touto hranicí, nazývá *agresi v šedé zóně*, kterou definuje jako použití nepřátelského činu mimo ozbrojený konflikt, který má za úkol oslabit soupeřící zemi. Pokud se *agrese v šedé zóně* spojí s ozbrojeným konfliktem, pak teprve můžeme hovořit o hybridní válce. Podle ní se nyní o každém konfliktu dá hovořit jako o *hybridní válce*, jelikož se do něj zapojují formy jako kybernetické útoky či propaganda. Podle ní je aspekt šedé zóny stále důležitější ve světle propojení a globalizace. Zároveň je u něj daleko menší šance na odplatu, protože při takovémto útoku nemusí být vždy odhalen útočník (The Economist 2022).

Fleming považuje hybridní válku za oportunistickou. Stát, který ji vede, se snaží najít slabá místa v cílovém státě a využít je k prosazení svých zájmů (Fleming 2017: 12). Dalším možným pojetím hybridní války je pohled, jaký vyjádřil generální tajemník NATO Jens Stoltenberg v roce 2015. Ten *hybridní válku* vidí jako „*temný odraz*“ komplexního přístupu, který byl ustanoven k stabilizaci slabých států skrze kinetické a nekinetické operace. Zároveň komplexní přístup se snaží redukovat slabá místa, kdežto *hybridní válka* se je snaží najít a využít (Fleming 2017:13).

Wither *hybridní válku* definuje jako souběžné použití konvenčních i neregulérních sil v rámci jedné vojenské kampaně. Vojenský historik Peter R. Mansoor ji definuje jako konflikt, kde jsou kromě konvenčních sil použity i nepravidelné síly jako partyzáni, teroristé či povstalci (Wither 2016: 74).

Před rokem 2014 byl příklad *hybridní války* označován jako konflikt mezi Izraelem a Hizballáhem z roku 2006. Hizballáh, který měl výcvik a moderní vybavení od Íránu, typické pro vyspělé státy, používal kombinaci konvenční a partyzánské taktiky. Dokázal efektivně využívat i internet a další média k propagandě. Kromě hnutí Hizballáh i Islámský stát měl díky moderním zbraňovým systémům, které nejsou na nestátního aktéra typické, výraznou smrtící sílu, kterou dokázal spojit se schopností využívat moderní technologie, vést informační válku a konkurovat státům ve vytváření veřejného mínění (Wither 2016: 75). Po roce 2014 se zvýšil zájem o koncept *hybridní války* a jevil se jako nejlepší způsob, kterým popsat využívání a kombinaci konvenčních a nepravidelných operací, podporu protestů, ekonomický nátlak a intenzivní dezinformační kampaně (Wither 2016: 76).

Institut Military Balance v roce 2015 popsal nové projevy *hybridní války*. Píše především o používání vojenských a nevojenských nástrojů v integrované kampani, ve které jde o získání psychologické i fyzické výhody. Využívají se jak

dipломatické, kybernetické a elektronické operace. Od ostatních definic se tato liší především kladením důrazu na informační válku (Wither 2016: 76).

V rámci *hybridní války* Rusové mají samostatnou definici pro informační válku. Tu definují podle dokumentu *Koncepční názory na činnost ozbrojených sil Ruské federace v informačním prostoru „jako konfrontaci se státem v prostřednictvím poškození informačních systémů, procesů a zdrojů“*. Ty jsou strategicky důležité pro podkopání systému a s cílem destabilizovat společnost a stát (Ajir - Vailliant 2018: 72).

Na základě výše představených definic považuji *hybridní válku* za ozbrojený konflikt, který je veden vojenskými a nevojenskými prostředky, stejně jako Kříž, Schevchuk, Števkov (Kříž – Schevchuk – Števkov 2015: 8) a Abdyraeva (Abdyraeva 2020:13-14), a konvenčními a nekonvenčními vojenskými prostředky, stejně jako Bilal a Wither (Bilal 2021; Wither 2016: 75). V této práci nicméně budu zkoumat jen nástroje *hybridní války*, a to ty nevojenské/nekonvenční. Za tyto nástroje považuji *propagandu* a *fake news*. Moje chápání obou termínů vysvětlím v dalších podkapitolách.

2.1 Propaganda

Jiří Tábořský definuje *propagandu* jako „*záměrný pokus přimět lidi myslet a chovat se požadovaným způsobem*“ (Tábořský 2020: 20-21). Zároveň dodává, že se nemusí jednat pouze o negativní způsob manipulace. Propaganda může být i kampaň za zdravý životní styl nebo bezpečnější chování na silnicích. I přesto, že by splňovaly kritéria propagandy na základě definice představené výše, nebudeme je jako propagandu nazývat. Ve chvíli, kdy kampaň nemá za cíl negativní efekt, používáme označení jako reklama či public affairs, ikdyž nám v podstatě jde o ovlivnění publika (Ibid 2020: 20-21).

Maurice Tugwell používá definici představenou Severoatlantickou aliancí, která považuje za *propagandu* „*jako jakékoli informace, nápady, doktríny nebo*

zvláštní výzvy šířené za účelem ovlivnění názorů, emocí, postojů nebo chování jakékoliv určené skupiny za účelem získání výhody přímo nebo nepřímo.“ (Tugwell 1986: 5).

Christian Mull a Matthew Wallin definují *propagandu* jako myšlenky nebo fakta, která jsou šířena za účelem podpory vlastního zájmu nebo poškození protivníka. Jedná se o pravdivé informace, které jsou ovšem vybírány selektivně s úmyslem některé informace zvýraznit a jiné nezmínit (Mull – Wallin 2013: 2). Zároveň *propagandu* dělí na další druhy jako bílou, šedou a černou. Bílá *propaganda* se snaží prezentovat fakta přesvědčivým způsobem. I přesto, že klade důraz na pravdivá tvrzení, bývá prezentována tendenčně. Šedá *propaganda* skrývá svůj zdroj i svého původce. Černá *propaganda* je lživě připisována jinému zdroji. V rámci černé *propagandy* se může jednat i o šíření dezinformací, které jsou šířeny jako pravdivé a publikum si neuvědomuje jejich propagaci (Mull – Wallin 2013: 3).

Mull i Wallin zároveň srovnávají *propagandu* s veřejnou diplomacií. I přesto, že si mohou být tyto dva termíny v mnohých definicích podobné, existují rozdíly, které právě Mull i Wallin identifikovali. Veřejná diplomacie je podle nich založena na pravdě a velice často je veřejná diplomacie používána obousměrně. Oproti ní *propaganda* sice také pracuje s pravdou, nicméně jen s tou, která se jí hodí a zřídka kdy je *propaganda* používána obousměrně. *Propaganda* naslouchá, ale z důvodu, aby zaměřila slabé stránky a je určena pouze k ovlivnění cíle. Veřejná diplomacie naslouchá, aby se učila, a kromě svého cíle může ovlivnit i svého tvůrce. Má flexibilní agendu a tendenci respektovat ostatní. Nicméně *propaganda* má úzkou agendu a předpokládá, že ostatní jsou špatní (Mull – Wallin 2013: 3).

Douglas Walton považuje informaci, označenou za *propagandu*, jako podezřelou, nekvalitní, klamavou a manipulativní. Na příkladu uvádí, když bude reportáž označena jako *propaganda*, nejedná se o popis problému obou stran, ale

o zaujatou argumentaci, která prosazuje jeden názor či zájem (Walton 1997: 384). Cílem *propagandy* je přitom přinutit cíl k určitému chování nebo přinutit je, aby od určitého chování upustili (Walton 1997: 394).

Podle Allena Wooda může být propaganda považována jako přesvědčování používané v politickém procesu (Wood 2016: 383). Existuje však i takzvaná *podkopávající propaganda* a *podporující propaganda*. *Podkopávající propaganda* se prezentuje jako podporující určité ideály a myšlenky, zatímco ve skutečnosti slouží k jejich diskreditaci. *Podporující propaganda* určité ideály vyzdvihuje (Wood 2016: 383; Stanley 2015: 58-59).

David Welch uvádí, že synonymum pro *propagandu* je lež, podvod a vymývání mozků. Terence Qualter ji definoval jako snahu ovládat či měnit názory skrze komunikaci. Jacques Ellul zase tvrdil, že jediná úspěšná *propaganda* je založena na pravdě (Welch 2003: 317). Zároveň uvádí, že moderní politickou propagandu lze definovat jako: „*záměrnou snahu ovlivnit názory publika prostřednictvím předávání myšlenek a hodnot za konkrétním účelem, vědomě určeným k tomu, aby sloužil zájmům propagandistů a jejich politických pánů, ať už přímo nebo nepřímo*“. Další definici, kterou ve své knize uvádí je, že je to snaha přimět publikum, aby se chovalo či myslelo, jak si zdroj přeje. Dává propagandu do souvislosti s veřejnou diplomacií a říká, že se jedná o její odnož, jelikož obojí souvisí s reklamou. Poslední, jím představenou moderní definicí, je, že se jedná o organizované šíření myšlenek, informací a fám za cílem podpořit nebo poškodit určitou skupiny nebo instituci (Welch 2003: 322-323).

Na základě těchto definic, stejně jako Ellul, považuji propagandu za jev, který pracuje s pravdou (Welch 2003: 317), nicméně tendenčním, až selektivním způsobem, jako uvádí Mull a Wallin (Mull – Wallin 2013: 3). Tedy jednoduše řečeno, zveřejňuje pouze ty zprávy, které se v daný okamžik hodí za účelem manipulace (Walton 1997: 384).

2.2 Fake news

Definice pro *fake news* je hned několik a v některých případech se i výrazně liší, proto není jednoduché tento pojem obecně použít, i přesto, že se tak mnohdy děje. Před představením definic pro *fake news* bych nejdříve definoval druhou tvář, ze které mnohdy vychází – seriózní zprávy. Pro definici seriózní zprávy bychom mohli použít definici používanou BBC. Ta považuje zprávu jako produkt žurnalistiky, která je založena na faktech. Zpráva je ověřena přímo reportérem nebo pochází z důvěryhodných zdrojů. Pro naplnění těchto podmínek si BBC stanovuje čtyři kritéria pro zpravodajství. Zpravodajství musí být přesné, nezávislé, spravedlivé a komplexní (Rosůlek 2019: 47). Edson Tandoc Jr., Zheng W. Lim a Richard Ling zprávu definují jako produkt žurnalistiky. Posláním žurnalistiky je poskytovat občanům informace, které potřebují, aby byli svobodní. Proto se od novinářů očekává, že budou přicházet s objektivní pravdou (Tandoc Jr. - Lim – Ling 2018: 140). Na první pohled by se tedy mohlo zdát, že *fake news* je zpráva, která tato kritéria nesplňuje. To bohužel není úplně přesné a je potřeba se na definici *fake news* podívat hlouběji.

Definice, kterou představil Edson Tandoc Jr., Zheng W. Lim a Richard Ling pracuje především s nepravdivou dimenzí. Seriózní zpráva by se dle nich měla zakládat na pravdě, proto by bylo možné *fake news* označit za jakýsi oxymóron. Tento oxymóron mnohdy napodobuje již existující internetové stránky a snaží se vytvořením falešných stránek tvářit jako unikátní a pravdivý zdroj informací. V kontextu *fake news* rozlišují dezinformace a misinformace. Misinformace považují za neúmyslně sdílené nepravdivé informace, zatímco dezinformace považují za zavádějící či dokonce nepravdivé informace, které jsou sdíleny úmyslně (Tandoc Jr. - Lim – Ling 2018: 140–141).

Definice, kterou představil Craig Silverman definuje *fake news* jako zprávu, která je čistě založena na nepravdě, jejím cílem je klamat a je stvořena za vidinou finančního zisku (Habgood-Coote 2019: 1040).

Definice, které představila Jessica Pepp společně s Elitoem Michaelsonem a Rachel K. Sterken a tu, kterou představil Glenan Anderau, obohacují výše představené definice o termíny dynamického účtu a minimálního publika. Pepp, Michaelson a Sterken se soustředí převážně na sociální sítě. *Fake news* se podle nich vyznačují dvěma dimenzemi na kterých jsou závislé – minimálním publikem a dynamickém účtu. Proto se o fake news jedná pouze v případě, že:

1. že příběh je masově šířen;
2. ti, kdo jej, šíří jej považují za výtvar standardního novinářského procesu.
3. příběh není výtvozem standardního novinářského procesu (Pepp – Michaelson – Sterken 2019: 87–89).

Glenn Anderau však s touto definicí nesouhlasí. Ve své definici používá hned čtyři dimenze, kterými *fake news* oplývají. Je to nepravdivost, záměrnost, minimální publikum a dynamický účet (Terian 2021: 113). Podle termínů, které Anderau použil vyplývá, že *fake news* jsou zprávy, které se nezakládají na pravdě, záměrně klamou své čtenáře, nemají minimální publikum a nelze na ně aplikovat dynamický účet tak, jak jej používá Pepp, Michaelson a Sterken. Podle Anderaua minimální publikum nemá na škodlivost fake news žádný účinek. Fake news, která se dostane pouze k jedinému člověku může napáchat větší škody než zpráva, která obletí celou zemi. Dynamický účet podle Anderaua nelze použít k označení toho, co fake news je či není, ale lze jej použít v případě co si myslíme, že fake news je nebo ne. Důkazy, které máme v danou chvíli k dispozici se mění, proto je podle něj rozumné měnit svůj názor na označení zprávy jako fake news či nikoliv (Anderau 2021: 207-209).

Romy Jaster a David Lanius uvádějí sedm dimenzí, které *fake news* obsahují. Jsou to pravda, klam, nesmysl, zdání, účinek, viralita a média. *Fake news* je podle nich lživé nebo zavádějící, distributoři mají v úmyslu klamat, zároveň je nezajímá pravda, napodobují pravdivé zprávy, zahrnují skutečnost, jsou zamýšlené k

masové propagaci a jedná se o fenomén internetu a sociálních médiích (Jaster – Lanius 2021: 25–27). Přímo je definují jako: „Zprávy, které postrádají pravdu a pravdivost. Postrádají pravdu v tom smyslu, že jsou buď doslova lživé, nebo sdělují něco nepravdivého. Postrádají pravdivost v tom smyslu, že jsou šířeny s úmyslem oklamat nebo bez zájmu o pravdu“ (Terian 2021: 115).

Regina Rini tvrdí, že cílem *fake news* je dosažení virality. Podle ní je určeno pro daleko širší publikum než jen pro okamžitého čtenáře, který se k této informaci dostane. Proto *fake news* klade neustálou potřebu dostat se k co největšímu počtu lidí a dále se šířit v podobě sdílení (Terian 2021:115). Aby byla zpráva úspěšná, snaží se napodobit způsoby standardní mediální reportáže a falešnou zprávu tím zamaskovat (Gelfert 2018: 101).

K definici Rini má Gelfert výhrady. Udává, že k definici *fake news* nestačí předpokládat, že *fake news* jsou zavádějící a mají za cíl být masově šířeny. I renomované médium může vypustit zprávu, která se odkazuje na špatný zdroj či informaci. Jelikož by ze strany média byla snaha tuto zprávu šířit dále a kvůli chybě by zpráva pro publikum byla klamná, jednalo by se také o *fake news*. Stejně jako Jaster a Lanius, tvrdí, že *fake news* má tu vlastnost, že neklame cílové publikum náhodou (Gelfert 2018: 103-105; Jaster – Lanius 2021: 27). Nemůže se tedy jen tak stát, že budeme považovat chybný článek za *fake news*. Zároveň udává, že pro *fake news* je důležitý design, který se snaží napodobit klasická média. Určuje i sérii strategií, které *fake news* používají. Je to konfirmační zkreslení, efekt opakování, priming, afektivní vrušení a efekt otrávení studny (Terian 2021: 115).

Pro Lazera je určujícím faktorem u *fake news* záměr vydavatele. Podle něj i většiny odborníků má *fake news* za úkol oklamat své čtenáře (Terian 2021: 116). Zároveň považuje za *fake news* jakoukoliv zprávu, která pochází z takzvaných *fake sources* – falešných zdrojů. Nejprve je tedy nutné si definovat a určit falešné zdroje a pak můžeme považovat jakoukoliv zprávu od tohoto zdroje za falešnou (Habgood-Coote 2019: 1040).

S dalšími, ne tak podrobnými, definicemi přišli i Johan Farkas a Jannick Schou. Podle nich jsou *fake news* využívány jako politický nástroj, který napomáhá šířit falešné informace, kritizovat kapitalismus, pravicové politiky a liberální či veřejnoprávní média (Habgood-Coote 2019: 1039).

Jako *fake news* považují zprávu, která je založena na nepravdě a jejím cílem je klamat, stejně tak jako Silverman (Habgood-Coote 2019: 1040). Nemyslím si, že musí být vytvořena za vidinou finančního zisku a také nesouhlasím s Pepp, Sterken a Michaelson s tím, že proto, aby se jednalo o *fake news* musí být zpráva masově šířena (Pepp – Michaelson – Sterken 2019: 87–89) a příkláním se k Anderauovi, že i jedna zpráva může napáchat velkou škodu (Anderau 2021: 207-209).

3 Metodologie

Výběrovým souborem pro sběr článků byly články ze serveru Sputnik news v období 11. srpna 2020 do 31. května 2021. Články obsahovaly štítek *vakcína*. Následně byly vyfiltrovány nerelevantní články a na základě titulků jednotlivým článkům přiřazena informační hodnota – *pozitivní*, *negativní*. Celkový počet zkoumaných článků je 461. Z toho 347 *pozitivních* a 114 *negativních* článků.

Články, píšící pozitivně o vakcíně Sputnik V, jsem označil jako *pozitivní* (viz graf 1). Do této kategorie spadají veškeré pozitivní zprávy o vakcíně Sputnik V či jejích autorech. Mohou to být zprávy vyzdvihující její bezpečnost, chválící účinnost, konstatování zájmu ze zahraničí a informace o dodávkách do zahraničí stejně jako zprávy bránící ruskou vakcínu. Pozitivní zprávy mohou sloužit jako nástroj veřejné diplomacie, která má za cíl utvářet pozitivní představy o dané zemi, nebo jako nástroj hybridní války, prokáže-li se, že jde o propagandu či *fake news*.

Články, které naopak píší o jednotlivých vakcínách negativně, vakcíny Pfizer, Moderna, Johnson & Johnson, AstraZeneca a Sputnik V, jsem označil jako *negativní*. V této sekci jsou zahrnuty zprávy zvýrazňující nežádoucí účinky, úmrtí či problémy jednotlivých vakcín jako je pozdní dodání, nebo jakékoliv zprávy, které v očích čtenáře na vakcíny vrhají špatné světlo a mohou je poškozovat. Tyto zprávy mohou sloužit jako nástroj hybridní války.

4 Empirická část

4.1 Srpen

Během srpna bylo napsáno celkem 27 článků. Pozitivních článků, píšících o vakcíně Sputnik V vyšlo 26. Během srpna byla největší snaha vykreslit ruskou vakcínu jako úspěšnou a především bezpečnou. Nejvíce článků bylo věnováno zájmu ze zahraničí a to celkem 10 a bezpečnosti 5. Její bezpečnost měl například podtrhovat článek píšící o naočkování dcery Vladimíra Putina nebo ujištění, že vývoj vakcíny je výsledkem desetiletí vývoje. Unikátnost vakcíny dokazuje i vypůjčený článek z časopisu *The Spectre*, podle kterého bude mít z ruské vakcíny prospěch celý svět. I přesto, že majoritní narativ je věnován pozitivním zprávám, objevuje se 1 zpráva, která tvrdí odmítnutí nabídnuté spolupráce ze strany USA na vývoj vakcíny. Přesto lze vyzorovat, že největší narativ se věnuje ujištění čtenářů o bezpečnosti a myšlence, že Ruská federace „předběhla“ Západ (Sputnik news 2020a).

4.2 Září

V září se pokračuje v informačním narativu. Celkový počet pozitivních zpráv je 36. Stále převládá snaha vybudovat mezi veřejností a vakcínou Sputnik V důvěru. Nejčastějším typem článků byl takový, který popisoval zájem ostatních zemí, ať už ohledně objednávky jednotlivých vakcín, či zájem ruskou vakcínu vyrábět. Takovýchto článků bylo napsáno celkem 13. Na téma bezpečnosti a účinnosti vakcíny vyšly celkem 4 články. V minulém měsíci bezpečnost vakcíny podtrhla zpráva o naočkování dcery Vladimíra Putina, v září to byla zpráva o naočkování ruského ministra obrany Sergeje Šojgua. Objevuje se i první zpráva o použití ruské vakcíny na území České republiky. Tehdejší epidemiolog Roman Prymula ji v článku hodnotil jako zajímavou (Sputnik news 2020b).

Prvně se objevují negativní zmínky o konkurenční vakcíně AstraZeneca. U ní se mělo objevit podezření na vážné onemocnění dobrovolníka, a tak byly testy zastaveny. Na toto téma jsou zveřejněny 4 články, kde se vyjadřují ruští zástupci.

U ruské vakcíny tento problém nehrozí, dokonce ruští vědci vyvrátili obvinění z nevěrohodných dat. Celkový počet negativních zpráv za září činí 7 (Ibid 2020b)

4.3 Říjen

Říjen začíná článkem, podle kterého by se vakcíny založené na nových platformách měly sledovat i po třetí fázi zkoušek. Jako v předchozích měsících vycházejí hlavně články, které podtrhují účinnost a bezpečnost vakcíny. Ti, kdo byli Sputnikem V naočkováni, nejsou nakaženi, vakcína nemá způsobovat žádné nežádoucí účinky a je velice dobře snášena u lidí nad 60 let. Vakcína má být čím dál úspěšnější, a proto se do konce roku její výroba zpětinásobí. O jejím úspěchu svědčí i návrh autorů ruské vakcíny na Nobelovu cenu. Rusko má díky své vakcíně podle článků ve světě silnou pozici. Státy jako Venezuela, Bangladéš, Indie, Brazílie, Jižní Korea nebo Čína mají o vakcínu zájem a dalších zájemců má každým měsícem jen a jen přibývat. Rusko se na základě zpráv snaží vakcínu distribuovat co nejširšímu počtu uchazečů, za což si vysloužilo i díky od Itálie, které pomáhalo ve zvládnutí boje proti covid-19. Celkový počet pozitivních zpráv na adresu ruské vakcíny za měsíc říjen je 25 (Sputnik news 2020c)

Od článků komentujících zastavení vakcíny AstraZeneca se přešlo ke článkům, které se soustředí na nynější pozastavení vakcíny Johnson & Johnson. Celkově byly napsány 2. Objevuje se i článek, který deklaruje, že Americe nestačily na vakcínu peníze. Ten má ve čtenáři evokovat prohru USA na poli vakcinace a vyzdvihnout ruské prvenství. Negativních zpráv bylo napsáno 6. Nejvíce jich bylo jmenovitě napsáno na adresu Johnson & Johnson a to konkrétně 2 (Ibid 2020c).

4.4 Listopad

V listopadu je stejně jako v minulých měsících o první vakcínu proti covid-19 obrovský zájem. Argentina učinila objednávku pro 25 milionů, Izrael má

pracovat na registraci ruské vakcíny, Jižní Korea má mít smlouvu na výrobu 150 milionů dávek za rok, k zakoupení Sputniku V se chystá Izrael a realizuje se dodávání vakcíny do Afriky. Sputnik V je představován pouze v superlativech. Nejdříve server Sputnik news přichází se zprávou, že vakcína dosahuje účinnosti 92 %, necelé dva týdny na to nicméně původní zprávu přebíjí článek, podle kterého má ruská vakcína přes 95 %. Rusko má být připraveno spolupracovat s Radou Evropy v očkování svojí vakcínou a podobný scénář má v plánu i WHO. Jedna z dalších výhod má být její cena, která má být mnohem levnější než u konkurenčních – amerických vakcín. Často se také ve člancích objevuje i Vladimir Putin, který především komentuje bezpečnost vakcíny nebo vyjednává možné dodání do zahraničí. Tyto články jsou během listopadu 4. Celkem za měsíc listopad se napsalo 31 pozitivních zpráv (Sputnik news 2020d).

V listopadu se pozornost zpátky stáčí k vakcíně AstraZeneca. Objevují se zprávy zpochybňující její účinnost u starší generace. AstraZeneca má být dle článku efektivní pouze u mladších. Kromě toho se o ní píše jako o vakcíně „*na bázi šimpanzího virálního vektoru*“ což u čtenářů jistě nevyvolává důvěru. V tom samém článku navíc zaznívá, že oproti jiným vakcínám má prokazovat horší výsledky. To jen značí snahu zdiskreditovat jakoukoliv konkurenční vakcínu, pokud se objeví sebemenší náznak zaváhání, nežádoucích účinků nebo pozastavení testování. Celkem byly napsány 3 negativní zprávy. O vakcíně AstraZeneca byly napsány 2 zprávy. O vakcíně Pfizer 1 zpráva, kdy prostor v článku dostala Kateřina Konečná, která tvrdí, že Pfizer parazituje na neštěstí druhých (Ibid 2020d).

4.5 Prosinec

Jako každý předchozí měsíc vychází nejvíce pozitivních článků na téma bezpečnosti a zájmu z ostatních zemí. Oproti minulým měsícům se nevyskytuje zpráva o žádném vysoce postaveném politikovi, který by se rozhodl naočkovat. Nicméně použití autority, jako prvku k získání důvěry publika, se zde objevuje ve zprávě, kdy ruskou vakcínu dostanou ruští kosmonauti. Její použití pro takto

důležitou pozici jen dokládá již dříve deklarovanou bezpečnost a účinnost. Kromě toho má nově vakcína chránit proti těžkým případům a pyšní se 100% účinností. Celkově bylo za prosinec zveřejněno 9 článků píšících o zájmu ze zahraničí, podepsaných smlouvách a dodávek vakcín a 4 články deklarující bezpečnost. Počet pozitivních článků byl 25 (Sputnik news 2021a).

Během prosince se objevují zprávy o schválení dvou nových vakcín – Pfizer a Moderna. Největší pozornost je věnována vakcíně Pfizer, kdy vyšlo celkem 8 negativních článků na toto téma. Vakcína má mít problém s dodávkami a je jí nedostatek. Zároveň má způsobovat vážné alergické reakce, ztrátu vědomí a jsou hlášeny případy úmrtí účastníků testování. Stejně tak druhá konkurenční vakcína Moderna má mít na svědomí alergickou reakci. Nicméně o vedlejších účincích Moderny vyjde pouze článek. Dalším vakcínám není věnován žádný negativní článek. Celkem během prosince vyšlo 9 negativních článků a absolutní většina na vakcínu Pfizer (Ibid 2021a).

4.6 Leden

V lednu počty pozitivních i negativních článků významně stouply. Celkový počet pozitivních článků byl 52. Opět nejčastějším předmětem zájmu byly zprávy zaměřené na dodávky do zahraničí, zájem ostatních států či uvedení ruské vakcíny na tamější trh. Počet těchto pozitivních zpráv byl 22. Ruská vakcína byla zaregistrována první zemí v Africe – Alžírskem, a první zemí na Blízkém východě – Palestinou. Dalším typem zpráv byly zprávy věnující se bezpečnosti, nicméně v daleko menším množství, a to pouze 5. Ruská vakcína, alespoň podle článků, začala být řešena i na české a slovenské politické scéně. Zpráv, dávajících do souvislosti Českou republiku a Sputnik V, bylo celkem 6. Stejně zprávy, nicméně s tématem Slovenské republiky, byly 3. I přesto, že tématu Sputnik V a Slovensku bylo věnováno méně zpráv, zdálo se, že někteří politici byli ohledně vakcíny daleko rozhodnější. Příkladem může být Andrej Danko ze Slovenské národní strany, který tvrdil, že vláda je povinna ruskou vakcínu dojednat a dát lidem

možnost si vybrat jakou očkovací látku použijí. S těmito žádostmi se setkal i s předsedou vlády Igorem Matovičem (Sputnik news 2021a).

Negativních článků také přibýlo a nejvíce se věnovaly vakcíně Pfizer. Té bylo z celkových 25 věnováno 18. Kromě toho, že se stále objevovaly nově zjištěné případy nežádoucích účinků, úmrtí či ochrnutí, Pfizer omezoval své dodávky. Po aplikaci vakcíny měli zemřít dva senioři. Malou bezpečnost přípravku dokládají i články o pozastavení jeho testování v Saudské Arábii, pozastavení použití při vakcinaci v Litvě a odmítnutí zakoupení očkovací látky ze strany Kyrgyzstánu. Ostatní negativní zprávy byly v zanedbatelném množství oproti Pfizeru věnovány AstraZenec (2) a Moderně (1). Celková snaha zdiskreditovat Pfizer působí jako nepřímé označení vakcíny za hlavní konkurenci pro Sputnik V, proto články na adresu Pfizeru zpochybňují jeho bezpečnost a snaží se jej vykreslit jako nefunkční (Ibid 2021a).

4.7 Únor

V únoru přichází znatelnější změna. Nejčastějším tématem je dovezení ruské vakcíny do České a Slovenské republiky. První polovinu měsíce se narativ soustředí spíše na Českou republiku, a především premiéra Andreje Babiše. Ten objíždí evropské země, které se rozhodly pro očkování Sputnikem V. Takto navštívil například Maďarsko a Srbsko, kde měl údajně sbírat zkušenosti s ruskou očkovací látkou. K současnému stavu přijetí ruské vakcíny se vyjadřují politici jako Vojtěch Filip nebo Zdeněk Ondráček. Druhý jmenovaný dokonce potvrdil, že KSČM jedná o dodávce ruské vakcíny. Prostor je věnován i Romanu Prymulovi, který je pro schválení v co nejkratším čase, a mluvčímu prezidenta Jiřímu Ovčáčkovi, který je rovněž pro její schválení. Stejně jako KSČM i Pražský hrad pracuje na dovezení Sputniku V do České republiky. Není se tedy čemu divit, že v člancích dostávají prostor osobnosti, které se na tomto procesu podílejí. Celkový počet článků o České republice a Sputniku V je 15 (Sputnik news 2021b).

Okolo druhé poloviny měsíce se články čím dál více soustředí na Slovensko a jeho snahu o Sputnik V. Dle zpráv si slovenská veřejnost přeje jeho přijetí. Například podnikatelé mají na vládu apelovat, aby se zasadila o nákup ruské vakcíny. To je i jeden z rozdílů, který u České republiky nezazněl. U České republiky dostávali prostor politici nebo osobnosti s politikou spojené, nikoliv veřejnost. Další zprávy informují o snahách a procesu dodání ruské vakcíny. Snahu prokazuje například strana SNS, SaS i premiér Igor Matovič. S pokračující snahou a s reálnější vidinou dovezení vakcíny na Slovensko jsou zveřejňovány i zprávy s osobnostmi, které jsou proti ruské vakcíně. Tyto zprávy gradují po vetování nákupu ruské vakcíny. Nicméně tyto zprávy nemají čtenáře informovat nebo představovat obavy z možné bezpečnosti, ale spíše poskytovat prostor ke kritice odmítačů ruské vakcíny. Jednou, z takovýchto osobností, je i Veronika Remišová ze strany Za ľudí, která rozhodnutí vetovala. Zprávy hraničí až s útoky na její osobu a snaží se ji zdiskreditovat. V člancích můžeme pozorovat snahu vykreslit odmítnutí schválit vakcínu jako součást geopolitických her, které jsou namířené proti ruské vakcíně a všemu ruskému (Ibid 2021b).

Kromě dvou výše zmíněných témat se stále objevují články na téma zájmu ze zahraničí, dodávkách vakcíny či chvály. Asi nejvýznamnější je článek, podle kterého Francie uznala geopolitické vítězství. Nicméně tento článek se ukázal jako zavádějící, jelikož se takto vyjádřil francouzský politolog Pascal Boniface a nikoliv politický zástupce Francie. Ohledně bezpečnosti jsou již napsané 4 články. Negativních zpráv se objevuje stejně jako v listopadu (4). Překvapivě se objevuje i článek, který pozitivně informuje o konkurenční vakcíně. WHO má doporučovat AstraZenecu do zemí s novými kmeny nákazy (Ibid 2021b).

4.8 Březen

Březen s sebou nese ostřejší rétoriku v jednotlivých člancích. Kromě již tradičních novinek ohledně zájmu zahraničních států, nových registrací či dodávek

je hlavním tématem března Slovensko a jeho nákup ruské vakcíny, který vyvolal vládní krizi. Článků na téma Slovensko a Sputnik V vyjde 30. Zprávy lze rozdělit do dvou skupin. První skupina jsou zprávy, které vítají ruskou vakcínu a dokládají, jaký užitek bude Slovensko z jejího zakoupení mít, a snaží se čtenáře uklidnit. Jedním z užitků je, že podle Matoviče bude například moci zrychlit očkování až o 40 %. Nákup uvítala i Slovenská lékařská komora. O výhodnosti nákupu má svědčit i fakt, že podle Matoviče má být na Slovensku 1,7 milionu lidí ochotných naočkovat se Sputnikem V. Pro přesvědčení o nezávadnosti vakcíny na Slovensku dochází k testování Sputniku V na zvířatech a následně se má potvrdit jeho bezpečnost. Druhým typem jsou zprávy tlumočící kritické hlasy. Ministr zahraničních věcí se vyjádřil, že se jedná o nástroj hybridní války a další, kdo neocenil nákup ruské vakcíny, byla prezidentka Zuzana Čaputová. Stejně tak se měl Igor Matovič po získání vakcíny setkávat s útoky na svoji osobu a s nevolí předsedkyně EMA Christiny Wirthumerové-Hocheové, která nedoporučila použití Sputniku V bez předchozího schválení EMA. Zprávy jsou tedy především zaměřené na výhody nákupu a kritické zprávy se snaží z problému udělat politické téma, které je v rukou Evropské unie. Neshody ve vládní koalici se nakonec projeví odstoupením ministra zdravotnictví (Sputnik news 2021c).

Další články se soustředí i na Česko republiku. Je z nich znatelná frustrace, že Česká republika ruskou vakcínu ještě nemá a Slovenská republika ano. Prostor dostávají osobnosti, které tuto frustraci ventilují ven. Příkladem může být Kateřina Konečná, podle které je spousta lidí, kteří si přejí být očkováni Sputnikem V, a stát by jim to měl umožnit. Stejně tak hovoří, že se jedná pouze o rusofobii. Podobný názor má i bývalý politik Jiří Vyvadil, podle kterého je vláda neschopná. Dokonce se obrací i na Vladimira Putina a prosí o záchranu. Absenci ruské vakcíny nesl špatně i Jiří Ovčáček, který si myslí, že Česká republika závod o získání Sputniku V zaspala. Zajímavé jsou i články s Romanem Prymulou. Ten nejdříve tvrdí, že české firmy mají zájem a mohou Sputnik V vyrábět. V dalším článku se zasazuje o co nejrychlejší získání vakcíny. A následně hájí vakcínu AstraZeneca,

kteřá má mít problémy s krevními sraženinami (viz níže), a ke konci března deklaruje, že ruská vakcína v České republice nemá nadále smysl. I přes snahy získat ruskou vakcínu se vláda pro její nákup stále nerozhodla (Ibid 2021c).

Server Sputnik news v březnu využil problémů vakcíny AstraZeneca a přináší celkem 15 zpráv, které dokládají její vedlejší účinky. Dle pozorování vědců má mít na svědomí krevní sraženiny. Ve státech jako je Švédsko, Norsko, Bulharsko a Dánsko je její aplikace pozastavena. Česká republika má přijít až o 40 % dávek, nicméně stále se česká politická reprezentace nerozhodla o přijetí ruské vakcíny. Když navíc čeští diplomaté měli naočkování se Sputnikem V odmítnout, zatímco slovenští přijmout, situace pro čtenáře vypadá jako politický boj (Ibid 2021c).

4.9 Duben

V dubnu pokračuje „spor“ ohledně dovezené vakcíny na Slovensko. Ta je mezitím zkoumána, zda je bezpečná. Tento proces je nazýván jako špinavá hra. Spor nakonec vygraduje do bodu, kdy Rusko žádá o navrácení zakoupené vakcíny, která jen leží ve skladech a Slovensko je obviněno z úmyslného nevpustění vakcíny na trh. Nakonec je vakcína odvezena na zkoumání do laboratoří Maďarska a část vakcíny si převezme i Rusko na přezkoumání (Sputnik news 2021d).

Mezitím je proces získání Sputniku V pro Českou republiku prezentován jako nadějný. Premiér Babiš přemýšlí o jeho koupi, jelikož mělo ztroskotat vyjednávání o nových dodávkách vakcíny. Pokud by došlo k jeho schválení, mohla by Česká republika získat až 300 000 dávek vakcíny. Zájem na koupi ruské vakcíny sdílí také prezident Miloš Zeman, který při jmenování nového ministra zdravotnictví podotkne, že minulý ministr Sputnik V blokoval. Kromě prezidenta má mít zájem i široká veřejnost, kdy je ochotno naočkovat se 46 % lidí. V neposlední řadě má mít Jan Hamáček namířeno do Moskvy, aby vyjednal dodávky ruské vakcíny. Následně se z této neuskutečněné cesty stane mediální

kauza. I přesto, že je na základě zpráv získání ruské vakcíny blízko, stále se objevují nařčení, že se jedná o geopolitickou záležitost. Toto tvrzení pronesla Kateřina Konečná, jejíž vyjádření se na serveru Sputnik news objevují pravidelně. S kritikou vystupuje i Jiří Ovčáček, podle kterého je Západ slabý, pokud ho dokáže rozložit jednání o vakcíně (Ibid 2021d).

Zprávy dokládající zájem ostatních států a dodávky do zahraničí se vyskytují méně. Je jich pouze 8. Negativní zprávy zaměřené na Pfizer se tento měsíc vůbec neobjevují. Jediné negativní zprávy píšou o vakcíně Johnson & Johnson (3), AstraZeneca (3) a Moderna (1). U vakcíny Johnson & Johnson bylo doporučeno pozastavení očkování v USA a například Austrálie ji odmítla zakoupit. AstraZenecu bude žalovat Evropská komise a byla potvrzena souvislost mezi ní a trombózou. Zprávy o bezpečnosti vakcíny se také objevují v menším množství (3), i přesto byl Sputnik V Maďarskem uznán jako nejúčinnější vakcína (Ibid 2021d).

4.10 Květen

Počátkem května se premiér Andrej Babiš vyjádřil, že ruská vakcína již není zapotřebí a tento článek byl jediný, který se ruskou vakcínou a Českou republikou zabýval. Dovezení vakcíny pozbývalo smysl, jelikož se v průběhu května otevřela možnost očkování pro většinu věkových kategorií a na začátku června bylo spuštěno očkování od 18 let (ČESKO OČKUJE 2021; Sputnik news 2020j).

Slovensko obdrželo výsledky testů z maďarské laboratoře, které měly potvrzovat kvalitu vakcíny, a výrobce následně požadoval omluvu. I přes takto zdouhavý a komplikovaný proces bylo 26. května schváleno použití ruské vakcíny. Lidé, kteří se chtěli nechat očkovat, si mohli ruskou vakcínu dobrovolně zvolit. Zároveň o pár dní později Slovensko vyjednálo uznávání očkovacích certifikátů. Schválením ruské vakcíny celá sága skončila (Sputnik news 2021e).

Celkový poměr negativních zpráv byl opravdu vysoký, jelikož bylo napsáno celkem 11 negativních zpráv v porovnání s 15 pozitivními. Nejčastěji se psalo o vakcíně AstraZeneca (6), jejíž použití bylo pozastaveno Slovenskem. U britské princezny byla po této vakcíně odhalena trombóza, ve Francii byly odhaleny 4 případy trombózy a Rakousko jedná o jejím vyřazení. Dále se psalo o vakcíně Pfizer (2) a o úmrtích s ním spojenými, o vakcíně Johnson & Johnson (2) u které měla být vadná šarže, nebo o tom, že se majitelé firmy Moderna a Pfizer stali dolarovými miliardáři po zahájení distribuce svých vakcín. I přesto, že tyto články měly nadále ochabovat důvěru v konkurenční vakcíny, žádnou změnu již přinést nemohly. V České republice se otevřela možnost očkování pro většinu věkových kategorií a na Slovensku se lidé mohli svobodně rozhodnout pro jejich preferovanou vakcínu (Ibid 2021e).

4.11 Shrnutí výzkumu

Na první pohled by se mohlo zdát, že server Sputnik news je seriózní médium, které se snaží objektivně informovat o novinkách spojených s covidovými vakcínami. Na základě provedeného výzkumu lze však předchozí zdání vyvrátit. Server sice napodobuje vzhled i chování seriózního média, nicméně zprávy, které jsou uveřejňovány, nejsou objektivní. Zprávy jsou vybírány tendenčním způsobem se snahou manipulovat čtenářem.

Celkem, na adresu ruské vakcíny, bylo napsáno 347 *pozitivních* zpráv (viz příloha 3), které ruskou vakcínu v očích čtenáře ukazovaly v lepším světle. Kromě zpráv o zájmu ze zahraničí, příslibených dodávkách vakcíny nebo zpráv od ruských vysoce postavených politiků, kteří se rozhodli pro očkování touto látkou, dostávaly prostor i české a slovenské osobnosti, které si přály dovezení Sputniku V do Česka či Slovenska. Čtenář, na základě zveřejněných článků, mohl lehce nabýt dojmu, že se jedná o nejlepší dostupnou vakcínu na trhu (mnohdy takto byla prezentována), která je bezpečná, zatímco západní vakcíny jsou spojené

s vedlejšími účinky, kauzami a úmrtími. Celkový počet *negativních* zpráv na jakoukoliv vakcínu byl 100 (viz příloha 3) Z toho pouze 7 zpráv uvádělo ruskou vakcínu v negativním světle. Na základě tohoto zjištění lze konstatovat, že zprávy nebyly objektivní a než o veřejnou diplomacii se jednalo o součást propagandy, která měla za úkol Sputnik V vyzdvihnout a propagovat.

Stejně tak se jednalo o propagandu, která byla zaměřena proti konkurenčním vakcínám, především proti Pfizeru a AstraZenece (viz příloha 2). I přesto, že počet negativních zpráv proti západním vakcínám dosáhl během sledovaného období čísla 93, články se neukázaly být založeny na nepravdě, a nepotvrdilo se tak, že by se jednalo o *fake news*. Místo toho byly selektivně vybírány články pojednávající o úmrtích a negativních účincích západních vakcín, které patřily k největším konkurentům Sputniku V. Největší snaha zdiskreditovat konkurenci probíhala během března, tedy v období, kdy se Igor Matovič rozhodl pro Slovenskou republiku sputnik V získat a v České republice zaznívaly hlasy volající po stejném kroku (viz příloha 1). Zároveň bylo za tento měsíc vydáno nejvíce článků, které psaly o ruské vakcíně pozitivně. I na základě toho zjištění lze určit, že se jednalo o snahu veřejnost zmanipulovat propagandou.

Vakcína Sputnik V sloužila jako nástroj hybridní války a konkrétně jako nástroj propagandy, která se snažila Západ odradit od jiných vakcín a vykreslovala ruskou vakcínu v superlativech.

Závěr

Hybridní válka je fenomén novodobých konfliktů, který se od napadení Ukrajiny Ruskem v roce 2014 skloňuje stále častěji. Tento fenomén si získává čím dál větší popularitu, jelikož se skládá z nekonvenčních a nevojenských metod, které jsou daleko levnější a pro samotného útočníka představují menší riziko. Pro napadený stát je mnohdy obtížné se bránit, a ještě obtížnější zjistit, kdo za útokem stojí. Zároveň lze tímto způsobem boje způsobit nepříteli značné ztráty či si nepřitele podmanit bez boje. S postupnou digitalizací a fenoménem sociálních sítí se tento způsob boje stává čím dál jednodušším a častějším. S příchodem ruské vakcíny Sputnik V se zranitelnost naplno projevila a vyvstala otázka, zdali není součástí hybridní války.

Cílem této bakalářské práce bylo zkoumat, zdali je první vakcína proti covid-19 – Sputnik V využívána Ruskou federací jako prostředek veřejné diplomacie či jako nástroj hybridní války. Pro tento výzkum byly vybrány články v období od 11. srpna 2020 až do 31. května 2021, které byly označeny štítkem *vakcína* a soustředily se na vakcínu Sputnik V a na západní vakcíny. Následně byly články označeny jako *pozitivní* či *negativní* na základě hlavní myšleny a byly analyzovány v souvislosti s definicemi *fake news* a *propagandou*, pro naplnění potenciálu *hybridní války*, a s definicemi *veřejné diplomacie*.

Ukázalo se, že ruská vakcína je součástí ruské propagandy a plní tak nástroj hybridní války. V rámci výzkumu se prokázalo, že informace ohledně Sputnik V jsou vybírány tendenčně a nemají za cíl objektivně čtenáře informovat. Zároveň ruská propaganda využije jakýkoliv problém konkurenčních vakcín pro to, aby oslabila již nalomenou společnost a rozsávala strach.

Teoretická část přiblížila čtenáři pojmy a definice *veřejné diplomacie* a definice *hybridní války* a její nástroje *fake news* a *propagandu*.

Na závěr lze konstatovat, že cíl této práce byl naplněn a opírá se o provedený výzkum na základě analýzy jednotlivých článků z oficiálního ruského média Sputnik news.

Seznam použité literatury a pramenů

- Abdyraeva, Cholpon. (2020). Hybrid Warfare: Trends, Challenges and Means. *Austrian Institute for International Affairs* (<http://www.jstor.org/stable/resrep25102.6>, 1.7.2022).
- Ajir, Media – Vailliant, Bethany (2018). Russian Information Warfare: Implications for Deterrence Theory. *Strategic Studies Quarterly* 12 (3), 70–89.
- Anderau, Glenn (2021). Defining Fake News. *KRITERION – Journal of Philosophy* 35 (3), s.197–215.
- Ben-Elizer, Moshe (1979). Public and Instatnt diplomacy. *ETC: A Review of General Semantics* 36 (4), s. 357–364.
- Bilal, Arsalan (2021). Hybrid Warfare – New Threats, Complexity, and ‘Trust’ as the Antidote. *NATO REVIEW*. 30. 11. 2021 (<https://www.nato.int/docu/review/articles/2021/11/30/hybrid-warfare-new-threats-complexity-and-trust-as-the-antidote/index.html>, 25.6.2022).
- Cull, Nicolas J. (2009). *Public Diplomacy: Lessons from the Past* (Los Angeles: Figueroa Press).
- ČESKO OČKUJE (2021). Harmonogram očkování v České republice (<https://www.ceskoockuje.cz/plan-ockovani/>, 20.3.2022).
- ČT24 (2022). *Internetové sdružení CZ.NIC odblokuje dezinformační weby* (<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3493134-internetove-sdruzeni-cznic-odblokuje-dezinformacni-weby>, 1.7.2022).
- Gelfert, Axel (2018). Fake news: Definition. *Informal Logic* 38 (1), s. 84-117.
- Habgood-Coote, Joshua (2019). Stop talking bout fake news!. *Inquiry* 62 (9-10), s.1033-1065.
- Hansen, Flemming Splidsboel (2017). RUSSIAN HYBRID WAR. *Danish Institute for International Studies*. (<http://www.jstor.org/stable/resrep17379.4>, 1.7.2022), s.7-13.

Kříž, Zdeněk – Schevchuk, Zinaida – Števkov, Peter (2015). *Hybridní válka jako nový fenomén v bezpečnostním prostředí Evropy* (Praha – Ostrava: Jagello).

Mull, Christian – Wallin, Mathew (2013). *Propaganda: A Tool of Strategic Influence*. *American Security Project* (<http://www.jstor.org/stable/resrep06038>, 1.7.2022).

Noah, Timothy (2002). Birth of a Washington Word. *Slate*. 20. 11. 2002 (<https://slate.com/news-and-politics/2002/11/kinetic-warfare.html>, 25.6.2022).

Nye, Joseph S. (2008). Public Diplomacy and Soft Power. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 616, s. 94–109.

Pepp, Jessica – Michaelson, Eliot – Sterken, Rachel K. (2019). What's New About Fake News?. *Journal of Ethics and Social Philosophy* 16 (2), s. 67-94.

Peterková, Jana (2006). Veřejná diplomacie – jen módní pojem nebo skutečná změna?. *Mezinárodní vztahy* 43 (3), s. 83–99.

Public Diplomacy Alumni Association (2008). *What is Public Diplomacy?* (<http://www.publicdiplomacy.org/1.htm>, 10.7.2022).

Reichborn-Kjennerud, Erik – Cullen, Patrick (2016). What is Hybrid Warfare?. *Norwegian Institute of International Affairs* (<http://www.jstor.org/stable/resrep07978>, 1.7.2022).

Rosůlek, Přemysl (2019). The post-truth age, the fake news industry, the Russian Federation and the Central European area. *Trendy v podnikání* 9 (3), 46–53.

Show, Nancy (2012). Public Diplomacy and Propaganda: Rethinking Diplomacy in the Age of Persuasion. *E-Internal Relations*. 4.12.2022 (<https://www.e-ir.info/2012/12/04/public-diplomacy-and-propaganda-rethinking-diplomacy-in-the-age-of-persuasion/>, 1.7.2022).

Similarweb (2022). [cz.sputniknews.com](https://www.similarweb.com/website/cz.sputniknews.com/#geography) (<https://www.similarweb.com/website/cz.sputniknews.com/#geography>, 20.4.2022)

Sputnik news (2020a). *Archiv článků srpen*
 (https://cz.sputniknews.com/keyword_vakcina/, 1.7.2022).

Sputnik news (2020b). *Archiv článků září*
 (https://cz.sputniknews.com/keyword_vakcina/, 1.7.2022).

Sputnik news (2020c). *Archiv článků říjen*
 (https://cz.sputniknews.com/keyword_vakcina/, 1.7.2022).

Sputnik news (2020d). *Archiv článků listopad*
 (https://cz.sputniknews.com/keyword_vakcina/, 1.7.2022).

Sputnik news (2020e). *Archiv článků prosinec*
 (https://cz.sputniknews.com/keyword_vakcina/, 1.7.2022).

Sputnik news (2021a). *Archiv článků leden*
 (https://cz.sputniknews.com/keyword_vakcina/, 1.7.2022).

Sputnik news (2021b). *Archiv článků únor*
 (https://cz.sputniknews.com/keyword_vakcina/, 1.7.2022).

Sputnik news (2021c). *Archiv článků březen*
 (https://cz.sputniknews.com/keyword_vakcina/, 1.7.2022).

Sputnik news (2021d). *Archiv článků duben*
 (https://cz.sputniknews.com/keyword_vakcina/, 1.7.2022).

Sputnik news (2021e). *Archiv článků květen*
 (https://cz.sputniknews.com/keyword_vakcina/, 1.7.2022).

Stanley, Jason (2015). *How propaganda works* (Princeton: Princeton University Press).

Táborský, Jiří (2020). *V síti dezinformací* (Praha: Grada Publishing).

Tandoc Jr, Edson C. - Lim, Wheng Wei - Ling, Richard (2018). Defining “Fake News” A typology of scholarly definitions. *Digital Journalism* 6 (2), s.137-153.

Terian, Simina-Maria (2021). What is fake news: A new definition. *Transilvania* 11-12, s.112-120.

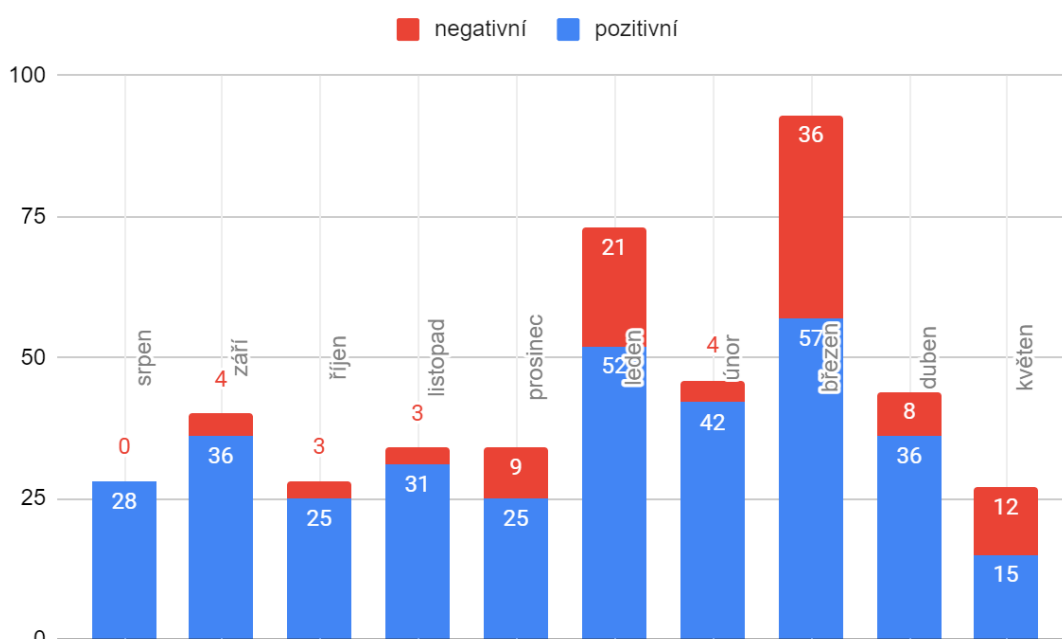
- The Economist (2022). *What is hybrid war, and is Russia waging it in Ukraine?* (<https://www.economist.com/the-economist-explains/2022/02/22/what-is-hybrid-war-and-is-russia-waging-it-in-ukraine>, 1.7.2022).
- The Soft Power 30 (Nedatováno). *What is Soft Power?* (<https://softpower30.com/what-is-soft-power/>, 1.7.2022).
- Tugwell, Maurice (1986). Terrorism and Propaganda: Problem and Response. In: Cromer, Gerald, *Insurgent Terrorism* (Aldershot: Ashgate), s. 5-15.
- Ústav mezinárodních vztahů (2011). *Veřejná diplomacie v proměnách času* (<https://www.iir.cz/verejna-diplomacie-v-promenach-casu>, 26.6.2022).
- Ústav mezinárodních vztahů (2013). *Soft power: mít či nemít?* (<https://www.iir.cz/soft-power-mit-ci-nemit>, 1.7.2022).
- Walton, Douglas (1997). What Is Propaganda, and What Exactly Is Wrong with It. *Public Affairs Quarterly* 11 (4), s. 383–413.
- Welch, David: 2003. Propaganda, definitions of. In: Culbert, David – Cull, Nicholas – Welch, David. *Propaganda and Mass Persuasion* (Santa Barbara: ABC-CLIO), s. 317-323.
- Wither, James K. (2016). Making Sense of Hybrid Warfare. *Connections* 15 (2), 73–87.
- Wood, Allen (2016). Propaganda and Democracy. *Theoria: An International Journal for Theory, History and Foundations of Science* 31 (3), 381–394.

Resumé

This bachelor thesis deals with campaign about the Russian vaccine for covid-19 Sputnik V. First part of the thesis aims at public diplomacy, its tool soft power, hybrid warfare and its tools propaganda and fake news and different definitions presented by scholars. The second part of the thesis researches informational campaign on Russian website Sputnik news in the Czech and Slovak republic from placing the Sputnik V on the market (11th of August 2020) till the end of May 2021. The main goal is to identify if the Russia uses its vaccine as a public diplomacy or as a tool of the hybrid warfare. The second part is also divided into every month so it is easier to watch informations presented in the main narrative.

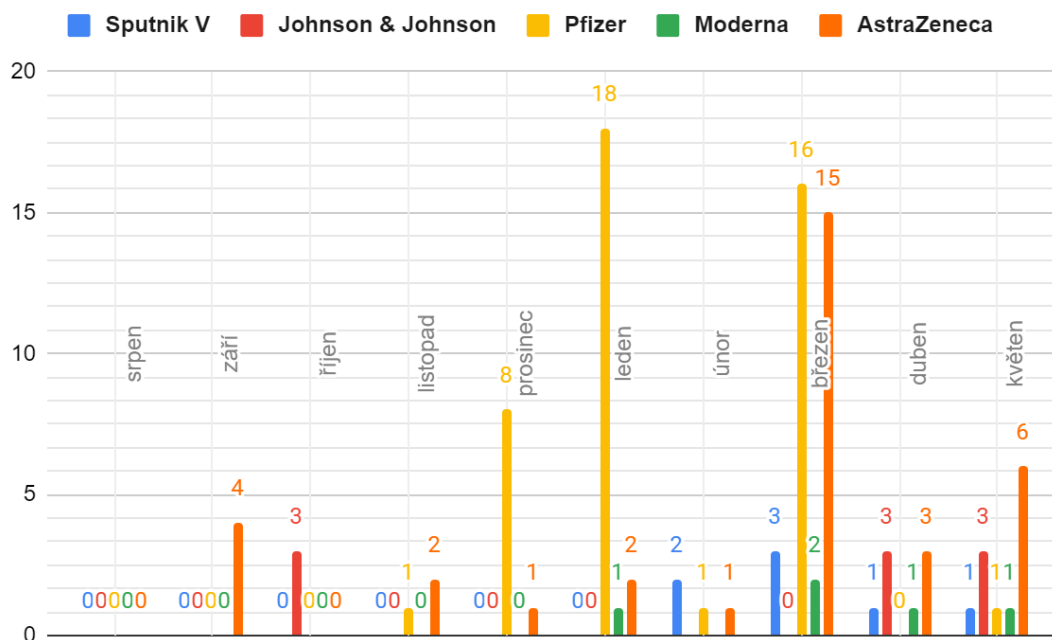
Přílohy

Příloha 1: Počet pozitivních a negativních článků v průběhu času

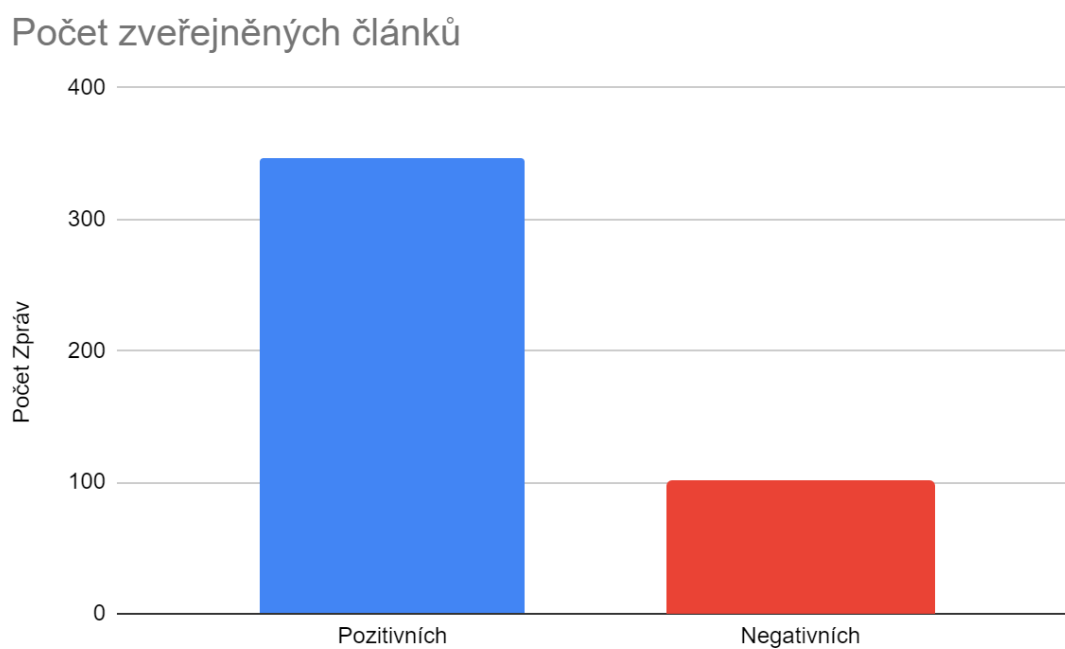
Zdroj: archiv Sputnik news; vlastní dopočet a graf autora

Příloha 2: Počet negativních článků na jednotlivé vakcíny

Zdroj: archiv Sputnik news; vlastní dopočet a graf autora

Příloha 3: Počet negativních článků na jednotlivé vakcíny

Zdroj: archiv Sputnik news; vlastní dopočet a graf autora